

EUROOPAN PARLAMENTTI

SISÄASIOIDEN PÄÄOSASTO

TAUSTA-ASIAKIRJA

Osasto C

Kansalaisoikeudet sekä perussopimus-, työjärjestys- ja toimielinasiat

NORD STREAM -KAASUPUTKIHANKE JA SEN STRATEGISET VAIKUTUKSET

KANSALAI SVAPAUDET SEKÄ OIKEUS- JA SISÄASIAT

JOULUKUU 2007
PE 393.274

DV\703356FI.doc
FREELANCEKÄÄNNÖS

PE400.449v01-00

PARLAMENTO EUROPEÛ EVROPSKY PARLAMENT EUROPA-PARLAMENTET EUROPAISCHES PARLAMENT EUROOPA
PARLAMENT EYPἠAΪKO KOINOBOYAIΟ EUROPEAN PARLIAMENT PARLEMENT EUROPÉEN PARLAMENTO EUROPEO
EIROPAS PARLAMENTS EUROPOS PARLAMENTAS EURÓPAI PARLAMENT IL-PARLAMENT EWROPEW EUROPEES
PARLEMENT PARLAMENT EUROPEJSKI PARLAMENTO EUROPEU EURÓPSKY PARLAMENT EVROPSKI PARLAMENT
EUROOPAN PARLAMENTTI EUROPAPARLAMENTET

Sisäasioiden pääosasto

Osasto C

Kansalaisoikeudet sekä perussopimus-, työjärjestys- ja toimielinasiat

NORD STREAM -KAASUPUTKIHANKE JA SEN STRATEGISET VAIKUTUKSET TAUSTA-ASIAKIRJA

Yhteenveto:

Nord Stream -kaasuputkihanke paljastaa jännitteitä EU:n ja Venäjän nykyisissä suhteissa. Se tuo esiin kahdenvälisten sopimusten ongelman ja horjuttaa EU:n yhteistä Venäjän-linjaa. Puola ja Baltian maat ovat kritisoineet voimakkaasti Saksaa siitä, että tämä on allekirjoittanut Venäjän kanssa sopimuksen, joka on niiden mielestä huikean kallis ja joka horjuttaa EU:n solidaarisuutta. Lisäksi se voi vaikuttaa turvallisuuteen. Saksan entisen liittokanslerin Gerhard Schröderin nimittäminen Nord Streamin hallintoneuvoston puheenjohtajaksi on niin ikään herättänyt arvostelua. Pohjoismaat ovat puolestaan korostaneet ympäristökysymysten merkitystä. Euroopan komissio on tukenut sopimusta osana Euroopan laajuisia energiaverkkoja (TEN-E) ja EU:n pyrkimyksiä monipuolistaa energiahuoltoa. Venäjä tukee sopimusta, joka sen mielestä takaa pitkäaikaiset kaasutoimitukset Eurooppaan. Kaasuputken on määrä kattaa 25 prosenttia EU:n kaasuntuontitarpeen kasvusta vuonna 2015.

Kaasuputkihankeeseen liittyy myös monia muita tekijöitä, kuten poliittisia, oikeudellisia ja taloudellisia kysymyksiä sekä turvallisuutta koskevia kysymyksiä. Hanke kuvastaa monella tapaa EU:n ja Venäjän välisiä suhteita ja tuo esiin EU:n monet eri intressit hankkeessa. Laajasti ottaen hankkeessa on kyse siitä, pääseekö EU yksimielisyyteen sisäisestä energiapolitiikasta, ulkoisesta energiaturvallisuuspolitiikasta ja yhteisestä Venäjä-linjasta.

PE 393.274

Tämä tiedote on tehty Euroopan parlamentin vetoisuusvaliokunnan pyynnöstä.

Asiakirja on julkaistu seuraavilla kielillä: EN.

Tekijät: Fraser Cameron, asiantuntija, Belgia

Käsikirjoitus on valmistunut joulukuussa 2007

Asiakirjan voi tilata seuraavasta numerosta:

Claire Genta

Puh: +32 2 2832628

Faksi: +32 2 2832365

S-posti: claire.genta@europarl.europa.eu

Tietoja sisäasioiden pääosaston julkaisuista:

<http://www.ipolnet.ep.parl.union.eu/ipolnet/cms>

Bryssel, Euroopan parlamentti

Kirjoittajat ovat yksin vastuussa tässä asiakirjassa esitetyistä näkemyksistä, jotka eivät välttämättä edusta Euroopan parlamentin virallista kantaa.

Johdanto:

Harva laaja infrastruktuurihanke on herättänyt yhtä paljon kiistaa kuin Itämeren maakaasuputkihanke Nord Stream. 1990-luvulla tehdyssä venäläis-suomalaisessa tutkimuksessa Itämeren kaasuputkihankkeen toteuttamiskelpoisuudesta käsiteltiin useita mahdollisia kaasuputkireittejä ja tultiin siihen johtopäätökseen, että nyt suunnitteilla oleva reitti on toteuttamiskelpoisin tapa siirtää kaasua maailman suurimmista kaasuvaroista Länsi-Eurooppaan. Venäjä sai vuonna 2004 Saksan tuen putkihankkeelle, ja osapuolet allekirjoittivat sopimuksen presidentin Vladimir Putinin ja liittokanslerin Gerhard Schröderin läsnä ollessa syyskuussa 2005. Vuonna 2000 hanke sisällytettiin Euroopan laajuisia energiaverkkoja koskeviin suuntaviivoihin (jotka vahvistettiin vuonna 2006), joten se on tässä mielessä myönteinen lisä EU:n yhteiselle energiapolitiikalle.

Nord Stream -yritys on rekisteröity Sveitsissä, jossa myös sen pääkonttori sijaitsee. Yritys perustettiin panemaan hanke täytäntöön yhdessä Venäjän valtio-omisteisen kaasuyhtiön Gazpromin kanssa. Gazpromilla on 51 prosentin osake-enemmistö yrityksessä, ja saksalaiset energia-alan yritykset (Wintershall ja E.ON Ruhrgas) ja yksi hollantilainen yritys (N.V. Nederlanse Gasunie) ovat vähemmistöosakkaita. Liittokansleri Schröderin nimittäminen Nord Streamin hallintoneuvoston puheenjohtajaksi pian sen jälkeen, kun hän jätti kanslerin tehtävät, herätti paljon keskustelua.

Kaasuputkihanke Nord Stream

Tarkoituksena on rakentaa kaksi rinnakkaista vedenalaista kaasuputkea, jotka ulottuvat Venäjältä Viipurin läheltä lähelle saksalaista Greifswaldin kaupunkia. Noin 70 kilometrin päähän Ruotsiin kuuluvalla Gotlannin saarelta on tarkoitus rakentaa 30 neliömetrin suuruinen huoltolautta. Kaasuputki kulkee Venäjän, Suomen, Ruotsin, Tanskan ja Saksan talousvyöhykkeiden (*Exclusive Economic Zones, EEZ*) sekä Venäjän, Tanskan ja Saksan aluevesien kautta. Putken pituus on 1198 kilometriä ja siirtokapasiteetti 55 miljardia kuutiometriä maakaasua vuodessa. Putki kuljettaa kaasua Yuzhno-Russkojen öljy- ja kaasuvaroista sekä Jamalin niemimaan, Ob-Tazin lahden ja Shtokmanovskojen kaasukentiltä. Kaasuputken kustannusarvio on vähintään viisi miljardia euroa.

Tällä hetkellä hankkeesta on määrä laatia ympäristövaikutusten arvioinnit, ja asianomaisten maiden on määrä hyväksyä hanke. Ensimmäinen putki on tarkoitus rakentaa vuosina 2008–2010, ja kaasutoimitusten on määrä alkaa 2010. Putken siirtokapasiteetti on noin 27,5 miljardia kuutiometriä maakaasua vuodessa. Toinen putki on tarkoitus rakentaa vuosina 2011–2012, ja se otetaan käyttöön vuonna 2012. Sen siirtokapasiteetti on niin ikään 27,5 miljardia kuutiometriä. Joulukuussa 2005 Gazprom aloitti 917 kilometriä pitkän maalla kulkevan putkiyhteyden rakentamisen Griazovetzin ja Viipurin välille Babajevossa, 351 kilometriä Pietarista itään. Putki yhdistää nykyiset Siperian ja Pietarin alueen väliset kaasuputket Nord Stream -putkeen. Wings ja E.ON Ruhrgas rakentavat kaksi maalla kulkevaa putkea Greifswaldista eteläiseen ja läntiseen Saksaan, ja niiden pituus on yhteensä 850 kilometriä. Suunnitelmien mukaan Nord Stream -putkien ulkoläpimitaksi tulee 1 220 mm, ja paine on jopa 220 baaria. Välikompressointia niissä ei ole, mutta putkireitin varrelle rakennetaan huoltolautta ylläpito- ja turvatarkoituksiin.

Kaasuputkesta on laadittava ympäristövaikutusten arviointi kansainvälisen Espoon yleissopimuksen ja hankkeessa mukana olevien maiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Vain niillä valtioilla, joiden talousvyöhykkeiden tai aluevesien läpi putki kulkee, on veto-oikeus kaataa hanke. Muilla mailla, kuten Puolalla tai Baltian mailla, on oikeus kuulla hankkeen raportoinnista, mutta niillä ei ole veto-oikeutta. Nämä niin sanotut kohdeosapuolet osallistuvat kuitenkin Espoon yleissopimuksen yhteydessä säännöllisesti pidettäviin kuulemistilaisuuksiin. Tältä osin rakennuttaja tiedottaa niille säännöllisesti hankkeen etenemisestä, ja niillä on oikeus nostaa esille mahdollisia huolenaiheita ja antaa lausuntoja hankkeesta.

Kaasuputki kulkee Suomen, Ruotsin ja Tanskan niin sanottujen yksinomaisten talousvyöhykkeiden halki. Vyöhykkeisiin sovelletaan erityistä oikeusjärjestelmää kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että rannikkovaltiot voisivat helposti, esimerkiksi poliittisiin syihin vedoten, kaataa kaasuputkihankkeen. Kaikilla valtioilla on oikeus laskea mereen kaapeleita ja putkia toistensa talousvyöhykkeillä ja tuoda sinne infrastruktuurin käyttöön tarvittavaa kalustoa. Valtioiden on näin tehdessään kuitenkin otettava asianmukaisesti huomioon rannikkovaltion oikeudet ja velvollisuudet sekä noudatettava rannikkovaltion lakeja ja asetuksia. Tältä osin on syytä huomata, että Nord Stream pyysi vuonna 2007 Viroolta lupaa tutkia Viron talousvyöhykkeellä mahdollisesti kulkevaa reittilinjaa. Viron hallitus hylkäsi pyynnön vilkkaan poliittisen julkisen keskustelun jälkeen.

Perustelut

Nord Streamin kannattajien mielestä kyse on merkittävästä Venäjän ja EU:n välisestä infrastruktuurihankkeesta, joka lisää etenkin Saksan ja samalla koko EU:n energiavarmuutta siirtokapasiteetin kasvun ja siirtoreittien määrän lisääntymisen ansiosta. Maailmassa on jo tuhansia kilometrejä vedenalaisia kaasuputkia, mikä osoittaa, että meriputket ovat kansainvälisesti hyväksytty vaihtoehto maalla kulkeville kaasuputkille. Nord Stream -putki vähentää myös hyvin todennäköistä tankkerionnettomuusriskiä vilkkaasti liikennöidyllä Itämerellä. Kaasuputken siirtämän energiamäärän kuljettamiseen Itämeren yli tarvittaisiin 500–600 kaasusäiliöalusta tai 160–170 öljyalusta vuodessa.

On kuitenkin niitä, joiden mielestä kaasuputkihankke heikentää EU:n energiavarmuutta, koska se lisää EU:n energiariippuvuutta Venäjästä. Osa taas pelkää, että Venäjä saattaisi käyttää putkea kiristämään muita läpikulkumaita, kuten Puolaa ja Ukrainaa. Joidenkin mielestä taas putki tarjoaa Venäjälle keinon kääntää EU:n jäsenvaltiot toisiaan vastaan ja on selkeä todiste Saksan ja Venäjän kahdenvälisen suhteiden voimistumisesta.

EU:n jäsenvaltioiden näkökannat

Euroopan unioni sisällytti hankkeen vuonna 2000 Euroopan laajuisia energiaverkkoja (TEN-E) koskeviin suuntaviivoihin. Tämä vahvistettiin vuoden 2006 puolenvälin tarkastuksessa¹. Energia-asioista vastaava komission jäsen Andris Piebalgs on puhunut kaasuputken puolesta ja todennut seuraavaa: ”Kaasuputkihankke on minusta hyvin myönteinen asia energian toimitusvarmuuden kannalta Euroopassa. Mitä enemmän meillä on vaihtoehtoja kaasun

¹ Komission muistio:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/304&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

kuljettamiseksi, sitä parempi. Mitä enemmän meillä on kaasuputkia, sitä varmemmat ovat toimitukset. Kyse onkin nyt vain siitä, että putkea rakennettaessa otetaan huomioon kaikki tärkeät ympäristötekijät. Mutta myös tältä osin suhtaudun hankkeeseen positiivisesti.”¹

Puola

Erityisesti Puola on valittanut, ettei Saksa kuullut sitä ennen hanketta koskevan päätöksen tekoa. Jos uutta kaasuputkea ylipäättään tarvitaan, Puola olisi valinnut alueensa kautta kulkevan maalla kulkevan putken, joka olisi sen mielestä ollut taloudellisesti järkevämpi vaihtoehto. Puolan esittämän kritiikin taustalla on se, että Länsi-Eurooppaan johtavat nykyiset kaasuputket kulkevat joko Ukrainan tai Valko-Venäjän ja Puolan halki. Puolan tuoreen uhka-analyysin mukaan – jota sävyttää perinteinen epäluottamus sekä Venäjää että Saksaa kohtaan – kaasuputki antaa Venäjälle poliittisten kriisien aikana mahdollisuuden Puolan kiertämiseen (ja siten eristämiseen) katkaisemalla sen kaasutoimitukset keskeyttämättä kuitenkaan Saksan kaasutoimituksia.

Puolan entinen puolustusministeri ja nykyinen ulkoministeri Radek Sikorski on todennut seuraavaa: ”Puola on erityisen tarkka käytävistä ja sopimuksista, joita sen selän takan puuhataan. Se johtuu Locarnosta ja Molotov-Ribbentropista. Se oli 1900-lukua. Emme halua sen toistuvan.”² Kreml reagoi puheeseen kuvailemalla Puolan asennetta ”hysteriseksi”. Saksan hallitus taas kuvaili sitä ”absurdiksi vertailuksi”, ja EU:n komissio ”hyödyttömäksi”. Puolan silloinen puolustusministeri ja kaksi muuta henkilöä lähettivät Financial Times -lehden yleisönosastoon 29. toukokuuta 2007 kirjoituksen, jossa he kuvailivat Nord Streamia Putinin törkeäksi yritykseksi jakaa ja vahingoittaa EU:ta, mikä olisi taloudellinen ja geopoliittinen katastrofi unionille³. He väittivät kirjoituksessaan, että Gerhard Schröder olisi pannut hankkeen alulle kuulematta kollegoitaan EU:ssa, ja pitivät hanketta taloudellisesti ”absurdina”.

Puolan talousministeri Piotr Wozniak totesi 23. huhtikuuta 2007 antamassaan lausunnossa, että koska kaasuputkireitti kulkee Puolan talousvyöhykkeen läpi, Nord Streamin on toimittava Puolan lainsäädännön mukaisesti. Hän totesi myös, että ellei Nord Stream noudata kaikkia muun muassa Espoon yleissopimuksen mukaisia menettelyjä koskevia sääntöjä ja ellei ympäristövaikutusten arvioinnin tulos ole myönteinen, kaasuputken rakentamista ei aloiteta.

Puolan talousministerin mainitsema talousvyöhyke kuuluu harmaaseen vyöhykkeeseen, jolla Puolan ja Tanskan väliset merirajat ovat määrittelemättä ja joka kuuluu molempien maiden tuomiovallan piiriin. On syytä muistaa, että putken reittiä on hiljattain muutettu kulkemaan Bornholmin pohjoispuolitse. Tanskan viranomaisten kannattaman muutoksen ansiosta putken etäisyys sotatarvikkeiden upotuspaikoista on entistä suurempi, ja siten vältetään aluekiistat Bornholmin saaren ja Puolan rannikkoalueen välillä.

Saksa

Saksan päätös lähteä hankkeeseen mukaan perustui huoleen energiatoimitusten mahdollisista häiriöistä kauttakulkumaissa, kuten Valko-Venäjällä, ja haluun varmistaa pitkäaikaiset kaasutoimitukset.

¹ Münchenissa Ost-West Wirtschafts-klubilla 13.10.2006 pidetty puhe.

² Lainausta Sikorskin transatlanttisessa kokouksessa Brysselissä 30. huhtikuuta 2006 pitämästä laajalle levinneestä surullisenkuuluisaksi tulleesta puheesta.

³ <http://www.ft.com/cms/s/db259cf2-0cb7-11dc-a4dc-000b5df10621.html>.

Saksan entinen liittokansleri Gerhard Schröder ajoi putkisopimuksen läpi kaikkien puolueiden tukemana. Häntä arvosteltiin myöhemmin voimakkaasti siitä, että hän oli ottanut vastaan Nord Streamin hallintoneuvoston puheenjohtajan toimen pian sen jälkeen, kun hän oli jättänyt liittokanslerin viran. Angela Merkelin aloitettua liittokanslerin virassa Saksan kannassa ei tapahtunut muutosta, vaikka aluksi arvuuteltiin Merkelin peruvan hankkeen. Saksan hallituksen mukaan Saksa pyysi Puolaa mukaan hankkeeseen, mutta Varsova kieltäytyi. Nord Stream puolestaan väittää, että Wingas (BASFin tytäryhtiö) tarjoutui liittämään Puolan kaasuverkon Opalin kaasuputkeen, jonne kaasu johdetaan Nord Streamin kaasuputkesta, mutta Puola hylkäsi tarjouksen. Berliini on ollut hyvin ärtynyt Puolan asenteesta ja lausunnoista, vaikka Saksan hallitus onkin osittain myöntänyt, että se olisi voinut hoitaa asian paremmin. Puolan uuden pääministerin Donald Tuskin Berliinin-vierailu joulukuun puolivälissä näyttää lieventäneen Puolan kantaa.

Suomi

Suomen presidentti ja pääministeri ovat molemmat antaneet selkeän poliittisen tukensa hankkeelle. Presidentti Tarja Halonen totesi saksalaiselle Deutsche Welle -kanavalle 4. toukokuuta 2007 antamassaan haastattelussa, että Suomen suurin huolenaihe on ympäristöä koskeva, ei niinkään poliittinen. Hän lisäsi uskovansa, että ympäristökysymykset voidaan ratkaista. Vanhanen puolestaan on todennut seuraavaa: ”Tarvitsemme ensin uuden kaasuputken Venäjän ja Keski-Euroopan välille. (...) Kaasuputki on samalla osa strategista Venäjän-kumppanuuttamme, ja se on tärkein perustemme. (...) En oikein ymmärrä, mitä nämä turvallisuusnäkökohdat voisivat olla.”¹

Ruotsi

Ruotsin ympäristönsuojeluvirasto on pyytänyt Nord Streamia tutkimaan muita reittimahdollisuuksia. Ruotsin ympäristöjärjestöt ovat erityisen huolissaan siitä, että kaasuputki kulkee liian läheltä Itämeren keskiosassa sijaitsevan pienen Gotlannin saaren lähellä olevaa luonnonsuojelualuetta. Niiden mukaan putken rakennustyöt saattavat nostattaa meren pohjalla pitkään olleita myrkkijä ja vahingoittaa Gotlannin saarta ympäröivissä vesissä elävää kasvistoa ja eläimistöä. Gotlannin paikalliset kalastajat pelkäävät niin ikään, että kaasuputki vahingoittaisi heidän kalastusverkkojaan, vaikka myös he ovat lieventäneet näkökantojaan Malmössä hiljattain järjestetyn seminaarin jälkeen. Ruotsalaisten suurimpana huolenaiheena ovat toisesta maailmansodasta peräisin olevat kemialliset aseet, joita merenpohjassa on tonneittain. Osa Ruotsin poliitikoista pelkää ympäristökysymysten ohella, että putkea käytetään vakoiluun (ks. jäljempänä). Nord Stream on vastannut näihin huolenaiheisiin myöntämällä Ruotsin viranomaisille rajoittamattoman oikeuden päästä käsiksi kaikkiin laitteistoihin.

Tanska

Tanska on ollut huolissaan hankkeen vaikutuksista Bornholmin saareen. Putki sijoitetaan kuitenkin saaren pohjoispuolelle Kööpenhaminan vaatimusten mukaisesti.

¹ Pääministeri Vanhasen Viron-vierailunsa yhteydessä 14. syyskuuta 2007 antama haastattelu Viron päivälehdelle (Eesti Päevaleht).

Viro

Viro on vastustanut hanketta poliittisista ja ympäristöllisistä syistä. Joidenkin mielestä on kuitenkin ristiriitaista, että vaaditaan kaikkein ympäristöystävällisimpiä reittejä ja samalla evätään luvat, jotka ovat välttämättömiä kyseisten tutkimusten tekemiseksi. Nord Stream on käynyt vuonna 2007 laajamittaista vuoropuhelua Viron kanssa kaikilla tasoilla. Tähän on sisältynyt neljä ministeritason kokousta ja lukemattomia työryhmien neuvotteluja Viron viranomaisten, poliitikkojen, tiedotusvälineiden sekä talouden ja kansalaisjärjestöjen edustajien kanssa. Viro harkitsee lakialoitteen hyväksymistä Suomenlahden aluevesiensä laajentamiseksi kolmesta kahteentoista meripeninkulmaan.

Latvia

Latvia on pitänyt matalaa profiilia julkisissa lausunnoissaan kaasuputkesta. Se harkitsee tulevaisuuden energiatoimituksilleen eri vaihtoehtoja.

Liettua

Liettua on niin ikään antanut vähän julkisia lausuntoja, mutta se on ilmaissut huolensa mahdollisista ympäristöriskeistä.

Ympäristökysymykset

Lintujen elinalueet, kalakannat ja Itämeren pohjan entisestään korkea saastumisaste ovat suurimpia huolenaiheita. Putken rakennustyöt saattavat suunnitellussa muodossaan sekoittaa merenpohjassa olevia haitallisia sedimenttejä ja levittää niitä ympäristöön, mikä lisäisi veden saastumista entisestään. Kaiken kaikkiaan näyttäisi siltä, että ympäristöriskit liittyvät lähinnä putken rakennusvaiheeseen eivätkä niinkään sen käyttöön.

Hankkeen erityispiirteenä mainittakoon ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikana ja niiden jälkeen merenpohjaan upotetut kemialliset ja perinteiset ammukset. Itämeren suojelukomission HELCOMin raportissa vuodelta 1994 käy ilmi, että Itämeren pohjassa on noin 40 000 tonnia kemiallisia ammuksia. Raportissa pääteltiin, että kemiallisten ammusten nostamisen riskit ovat suuret. Näin ollen työryhmä suositteli, ettei Helsingin yleissopimuksen piiriin kuuluvalla alueella oleviin ammuksiin kosketa.

Nord Stream katsoo, että kaasuputkireitti on suunniteltu siten, ettei se kulje tunnettujen upotuspaikkojen läpi. Nord Stream aikoo kuitenkin tehdä lisätutkimuksia asiasta vuonna 2007.

Strategiset kysymykset ja turvallisuuskysymykset

Puola ja Baltian maat ovat huolissaan kahdesta turvallisuuteen liittyvästä seikasta: Kaasuputki saattaisi ensinnäkin rohkaista Venäjää kiristämään muita valtioita. Mitä tapahtuisi, jos Venäjä esimerkiksi sulkisi kaasuhanat maanpäällisillä läpikulkureiteillä? Vastatakseen osittain tähän huoleen Saksa on ehdottanut EU:lle energia-alan solidaarisuuslauseketta. Hankkeen puolestapuhujat ovat todenneet myös, että Venäjä on ollut luotettava kaasuntoimittaja jo neljänkymmenen vuoden ajan, jopa kylmän sodan aikana, joten miksi se nyt haluaisi keskeyttää toimitukset. Venäjä on loppujen lopuksi yhtä riippuvainen kaasunviennistä Eurooppaan kuin

Eurooppa Venäjän kaasusta. Tähän liittyy myös kysymys Puolan ja Ukrainan kaasun siirtomaksuista saamien tulojen mahdollisesta alenemisesta. Molemmissa kysymyksissä korostuu se, miten tärkeää olisi, että EU pääsee yhteisymmärrykseen yhteisestä energiapolitiikasta, joka takaisi varmat toimitukset kaikille jäsenvaltioille.

Toinen turvallisuusnäkökohta liittyy kaasuputken sotilaalliseen turvallisuuteen, jonka Venäjä otti ensimmäistä kertaa esille. Presidentti Putin totesi lokakuussa 2006 antamassaan TV-haastattelussa muun muassa seuraavaa: ”Venäjän laivaston tehtävänä on suojella taloudellisia etujamme Itämeren alueella. (...) Länsi-Euroopan kuluttajille energiaa tuovan Pohjois-Euroopan kaasuputken turvaaminen on yksi tärkeimmistä prioriteeteistämme”. Nord Stream on vastustanut voimakkaasti arvioita siitä, että putki tai huoltolautta olisi mahdollisen terrori-iskun kohde. Nord Stream on kuitenkin suhtautunut melko ylimalkaisesti siihen, millaisiin uhkiin Venäjä tai yhtiö on valmistautunut.

Putinin lausunto herätti kuitenkin huolta Ruotsissa etenkin siitä, että Venäjän laivasto saattaisi lisätä sotilaallista partiointia lähellä Ruotsin rannikkoa, jonne huoltolautta on tarkoitus rakentaa. Nord Streamin mukaan asemaa tarvitaan ”ylläpito- ja huoltotarkoituksiin, mukaan lukien testaus- ja diagnosointilaitteiden käynnistykseen ja vastaanottoon, kaasun parametrien ohjaukseen sekä eristyslaitteiden (venttiilien) asennukseen”.

Ruotsin puolustusalan tutkimusviraston vuodelta 2006 peräisin oleva raportti (laatijana Robert Larsson) toi uuden ulottuvuuden edellä mainittuihin huolenaiheisiin. Raportissa todettiin, että huoltoasemaa ja kaasuputkea saatetaan käyttää tunnistinasemina ja että niitä voitaisiin käyttää tiedustelutarkoituksiin, jolloin Venäjä saisi etulyöntiaseman Itämerellä tapahtuvassa tiedustelussa¹ Tiedustelun ja varhaisen varoituksen kohteena olisivat Ruotsi, Suomen laivasto tai alueella liikennöivät Naton sukellusveneet ja pinta-alukset. Ruotsin entinen puolustusministeri Mikael Odenberg yhtyi marraskuussa 2006 tähän näkemykseen: ”Venäläiset voivat käyttää putkea ja lauttaa tiedustelutietojen keräämiseen. Tämä on ongelma.”²

Venäjän Ruotsin-suurlähettiläs Alexander Kadakin kommentoi helmikuussa 2007 Ruotsin radiolle antamassaan haastattelussa Ruotsissa käytävää putkikeskustelua melko epädiplomaattisesti toteamalla seuraavaa: ”En ymmärrä, minkälainen idiootti raportoisi esimiehelleen tällaisesta”. Jos Venäjä haluaisi vakoilla Ruotsia, siihen ei tarvittaisi mitään huoltolauttaa, sillä ”voimme jo nyt lukea tosiaikaisesti satelliittien välityksellä jokaisen Tukholmassa ajavan auton rekisterinumeron”.³

¹ Robert Larsson, *Nord Stream, Sweden and the Baltic Sea Security*, maaliskuussa 2007 päivitetty versio löytyy seuraavasta osoitteesta: <http://www.foi.se/upload/english/reports/foir2251.pdf>, lainaukset sivulta 8.

² Lainaukset ovat *The Copenhagen Post* -lehestä, 17–23. marraskuuta 2006, s. G16: ”The spy who came in with the pipeline”, Kevin McGwin; ks. myös *Svenska Dagbladet* 14. marraskuuta 2006, s. 14: ”Plattform kan bli spionbas, Sveriges regering befarar att Östersjöledningen kan skapa säkerhetspolitiska konflikter” (Huoltoasemasta saattaa tulla vakoiluasema. Ruotsin hallitus pelkää, että Itämeren putki aiheuttaa turvallisuuspoliittisia selkkauksia), artikkeli löytyy seuraavasta osoitteesta: http://www.svd.se/dynamiskt/inrikes/did_14058690.asp.

³ Ruotsin radio/Ekot, 13. helmikuuta 2007, osoitteessa (ruotsiksi) <http://www.sr.se/cgi-bin/ekot/artikel.asp?Artikel=1198646>. Lausunto herätti täysin päinvastaisia reaktioita kuin suurlähettiläs oli mahdollisesti kuvitellut. Ruotsin tiedotusvälineet ja poliitikot reagoivat siihen nimittäin hyvin vihaisesti. Lausunto oli niiden mielestä uhkaileva ja nöyryyttävä suurlähettilään kutsuessa parlamentin turvallisuusvaliokunnan jäseniä ”idiooteiksi”; ks. esim. *Expressen*-lehden artikkeli: ”Ambassadör: Ulrica Messing (Ordföranden av riksdagens försvarskommitté) - en idiot”, (”Suurlähettiläs: Ulrica Messing (turvallisuusvaliokunnan puheenjohtaja) – idiootti”, *Expressen*, 15. helmikuuta 2007, osoitteessa <http://www.expressen.se/1.558113>).

Nord Streamin tekninen varajohtaja Dirk von Ameln puolestaan totesi kesäkuun alussa vuonna 2007, että Ruotsin rannikkovartiosto on ainut viranomainen, joka voi suojella huoltolauttaa mahdollisilta uhkilta, ja että Ruotsin muut viranomaiset ovat ”enemmän kuin tervetulleita” tarkastamaan lautan.¹

Suomen eduskunnan heinäkuussa 2007 antamassa mietinnössä todetaan, ettei Itämeren kaasuputki ole syynä Venäjän sotilaallisen aktiivisuuden lisääntymiseen Itämerellä. Suomen puolustusvoimat ovat myös torjuneet ajatuksen siitä, että kaasuputki voisi olla sotilaallinen uhka.²

Päätelmä

Kaasuputkihankkeesta käyty julkinen keskustelu on yleisesti ottaen hyvä esimerkki siitä, miten politiikkaa ei ainakaan pidä tehdä. Hankkeen alkuvaiheessa ongelmana oli avoimuuden ja kuulemisten puute. Tilanne on nyt tältä osin parantunut, sillä Itämeren maiden kanssa on järjestetty useita muodollisia Espoon yleissopimuksen mukaisia kuulemistilaisuuksia. Kuulemisia on järjestetty sekä virallisella tasolla että lukuisten poliittisten puolueiden ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Espoon yleissopimuksen mukaiset velvoitteet takaavatkin pitkälle avoimuuden. Nord Stream pyrkii sekin avoimuuteen monikielisten verkkosivujensa avulla ja tiedottamalla toiminnastaan. Paljon on kuitenkin vielä tehtävää ja monia luottamuksen rakentamiseen ja avoimuuteen tähtääviä toimia toteutettava, jotta tästä pohjimmiltaan venäläis-saksalaisesta hankkeesta voisi tulla aidosti eurooppalainen.

Hankkeen eräisiin osa-alueisiin liittyviä strategisia näkökohtia ja turvallisuusnäkökohtia ei pidä sivuuttaa, mutta olisi silti kohtuutonta vaatia hankkeen keskeyttämistä mahdollisten uhkakuvien vuoksi. Moskovassa tiedostetaan yhä paremmin, että Venäjän maine luotettavana energiantoimittajana saattaisi saada vakavan kolauksen, jos se yrittäisi käyttää kaasuputkea turvallisuuspoliittisiin tarkoituksiin. EU etsii keinoja energiahuoltonsa monipuolistamiseksi ja aikoo valvoa tarkkaan Venäjän mahdollisia yrityksiä käyttää kaasuputkea poliittisten tarkoituksien ajamiseen.

¹ ”Nord Stream har inget att dölja” (Nord Streamilla ei ole mitään salattavaa), Dirk Von Amelnin haastattelu *Svenska Dagbladet* -lehdessä 4. kesäkuuta 2007, s. 5.

² Suomen eduskunnan mietintö, UaVM 7/2007; haastattelu Suomen televisiossa 5.12.2007.

Liite A: Nord Stream -yrityksen rakenne

Venäläis-saksalainen yhteisyritys Nordstream AG on perustettu joulukuussa 2005.

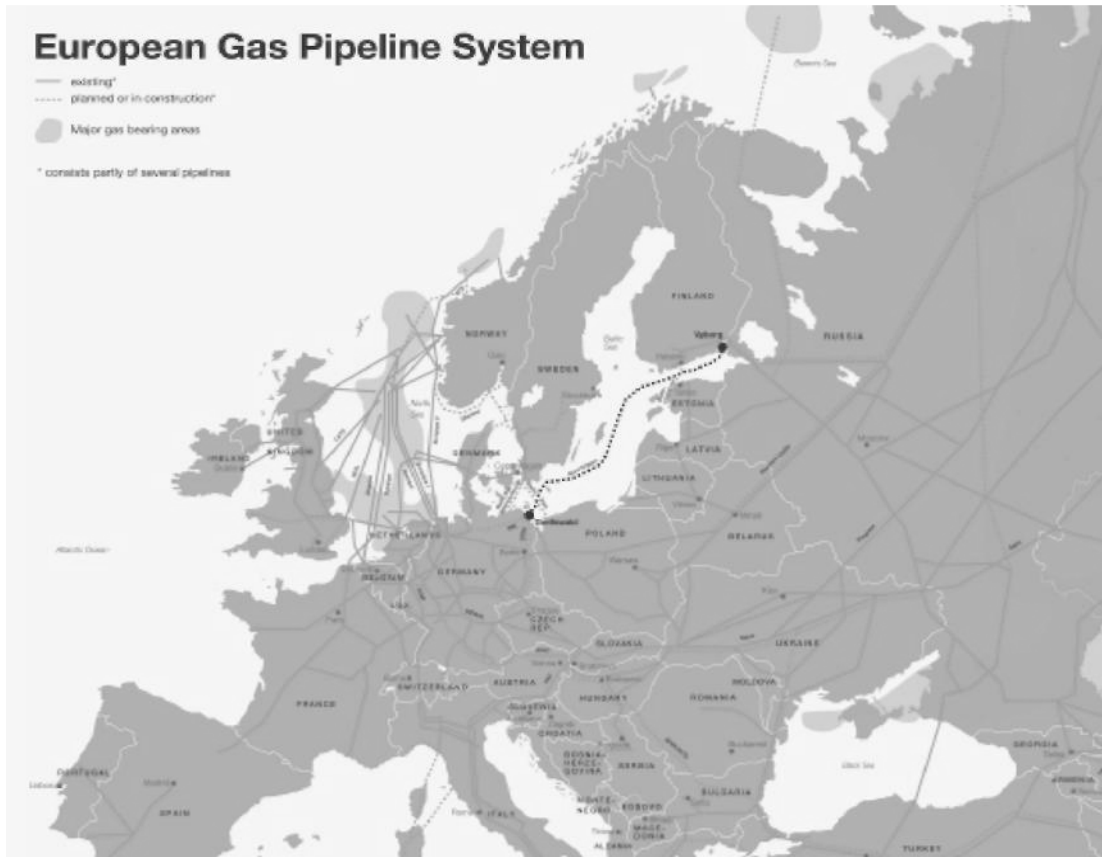
Yhteisyritykseen kuuluvat seuraavat yhtiöt:

- OAO Gazprom (51%) <http://www.gazprom.com/>
- E.ON Ruhrgas (20%) <http://www.eon-ruhrgas.com>
- Wintershall AG/ BASF AG (20%) <http://www.wintershall.com>
- NV Nederlandse Gasunie (9%) <http://www.nvnederlandsegasunie.nl/>

Nord Streamin johto:

- Hallintoneuvosto:
 - Osakaskomitea (Gazpromilla 4 paikkaa, E.ONilla 2 paikkaa, Wintershallilla 2 paikkaa)
 - Puheenjohtaja: Gerhard Schröder.
- Ylin johto:
 - Toimitusjohtaja: Matthias Warnig, Dresdner Bank ZAOn johtokunnan puheenjohtaja Venäjän Federaatiossa.
- Pääkonttori: Zugissa, Sveitsissä; haarakonttori Moskovassa.

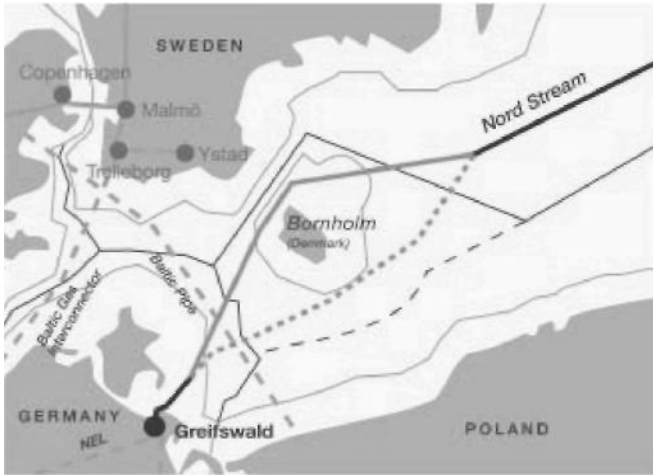
Liite B: Hyödyllisiä karttoja

Suunniteltu Nord Streamin reitti

Bornholmin saaren kiertävä reitti

- Planned Nord Stream pipeline
- Optimised route
- Formerly planned route
- Pipeline of the European natural gas network
- - Pipeline planned or in construction
- Territorial border
- EEZ border
- - EEZ border (not official)